

Minister Edukacji i Nauki

Przemysław Czarnek

DKOPP-WP.4083.58.2023.AZ
Warszawa, 26 września 2023 r.

Pan Marcin Więcek
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze,

w odpowiedzi na pismo z 4 września br. w sprawie informacji Najwyższej Izby Kontroli¹ na temat wyników kontroli pn.: *Dopuszczanie podręczników do użytku szkolnego*, uprzejmie informuję.

Zgodnie z art. 22an ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty² minister właściwy do spraw oświaty i wychowania dopuszcza do użytku szkolnego podręczniki, po uzyskaniu pozytywnych opinii rzeczoznawców wyznaczonych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania z listy rzeczoznawców prowadzonej przez tego ministra. Ministerstwo Edukacji i Nauki nie opracowało procedury wyboru rzeczoznawców, ponieważ sposób postępowania w tym zakresie bezpośrednio wynika z wyżej przywołanego przepisu.

Jednak z uwagi na wskazane przez NIK w *Informacji o wynikach kontroli pn.: Dopuszczanie podręczników do użytku szkolnego*³ okoliczności dotyczące sposobu wyznaczania rzeczoznawców do opiniowania danego podręcznika wprowadzono zasadę. Po wpłynięciu do urzędu wniosku o dopuszczenie do użytku szkolnego podręcznika do rzeczoznawców z danego zakresu przedmiotowego i rzeczoznawców językowych pocztą elektroniczną lub telefonicznie kierowane jest zapytanie o gotowość opiniowania tego podręcznika. W przypadku zadeklarowania gotowości sporządzenia stosownej opinii, rzeczoznawca zobowiązany jest oświadczyć/potwierdzić, że nie zachodzą przesłanki określone w art. 22au ust. 1 ustawy o systemie oświaty wykluczające opiniowanie danego podręcznika.

Zgodnie z art. 22au ust. 1 ustawy o systemie oświaty rzeczoznawca nie może opiniować podręcznika, jeżeli:

1. jest autorem lub współautorem podręcznika, który jest przeznaczony do tych samych zajęć edukacyjnych na tym samym etapie edukacyjnym;
2. jest małżonkiem, krewnym lub powinowatym osoby składającej wniosek, o którym mowa w art. 22an ust. 3 ;
3. pozostaje z podmiotem składającym wniosek, o którym mowa w art. 22an ust. 3, w takim stosunku prawnym lub faktycznym, że może to budzić uzasadnione wątpliwości co do jego bezstronności.

Przesłanki, które brane są pod uwagę przy wyborze rzeczoznawców spośród tych recenzentów, którzy zadeklarują swój akces, to: gotowość opiniowania w danym terminie przeznaczonego do danego etapu podręcznika, jego serii (konieczność sprawnego prowadzenia postępowania). Przy zgłoszeniu większej liczby recenzentów do opiniowania

¹ dalej: NIK

² Dz. U. z 2022 r. poz. 2230

³ KNO. 430.006.2022, nr ewid. 137/2022/P/22/019/KNO

danego podręcznika brany jest także okres wykonywania ostatniej opinii. Pierwszeństwo mają rzeczoznawcy, którzy nie sporządzali opinii w okresie min. 1 roku.

Do opiniowania kolejnych części podręcznika wchodzących w skład danej serii, w miarę możliwości, proponowani są ci sami rzeczoznawcy, jeżeli tylko są dyspozycyjni i wyrażają zgodę na sporządzenie opinii i nie zachodzą przesłanki wyłączające ich z tego. W przypadku podręczników do nauczania historii wskazywani są, w miarę możliwości, rzeczoznawcy specjalizujący się w okresie historycznym, którego dotyczy dany podręcznik (deklaracja rzeczoznawcy), analogicznie w odniesieniu do innych zakresów zagadnień w podręcznikach do pozostałych przedmiotów czy etapów edukacyjnych, do których przeznaczony jest podręcznik, istotna jest deklaracja rzeczoznawcy w tym zakresie. Do sporządzenia dodatkowej opinii o podręczniku, z uwagi na jej rozstrzygający charakter, proponowani są, w miarę możliwości, rzeczoznawcy posiadający co najmniej stopień naukowy. W przypadku niemożności wyboru rzeczoznawców według opisanych zasad, np.: z uwagi na odmowę sporządzania przez rzeczoznawców opinii o danego podręcznika, brak dyspozycyjności, brak odpowiedzi we wskazanym terminie na zapytanie o gotowość do sporządzenia opinii, etc. – brani są pod uwagę pozostali rzeczoznawcy z listy prowadzonej przez ministra.

Art. 22au ust. 2 ustawy o systemie oświaty zobowiązuje rzeczoznawcę do złożenia, przed sporządzeniem opinii o podręczniku, oświadczenia, że nie zachodzą przesłanki wykluczające możliwość opiniowania podręcznika przez rzeczoznawcę, określone w art. 22au ust. 1 ustawy. Zauważyć należy, że przepisy ustawy o systemie oświaty nie nakładają na organ obowiązku weryfikowania takiego oświadczenia. Oświadczeń tych rzeczoznawca nie składa też pod rygorem np. odpowiedzialności karnej. Organ przyjmując oświadczenie rzeczoznawcy, zakłada jego prawdziwość. Obowiązujące przepisy nie określają także żadnych narzędzi, przy pomocy których organ miałby weryfikować złożone przez rzeczoznawców oświadczenia w zakresie pkt. 2 i 3. Brak jest również wytycznych do przyjęcia, co miałyby być źródłem wiarygodnych informacji, które mogłyby posłużyć do weryfikacji prawdziwości złożonych przez rzeczoznawców oświadczeń w zakresie pkt. 2 i 3.

Ministerstwo Edukacji i Nauki nie ma możliwości (ani prawnych, ani faktycznych) weryfikacji prawdziwości oświadczeń składanych przez rzeczoznawców, o ile nie są oni autorami podręczników, i – co do zasady nie ma też podstaw do ich kwestionowania, chyba że poweźmie informacje, które podważałyby te oświadczenia. W przypadku rzeczoznawcy, o którym mowa w Wystąpieniu NIK jako o osobie pozostającej w konflikcie interesów, podnieść należy iż materiały dydaktyczne (ćwiczeniowe), których był autorem, wydane zostały kilka lat wcześniej przed podjęciem się zadania w MEiN. Zaznaczyć należy, że materiały ćwiczeniowe nie są przedmiotem postępowania o dopuszczenie do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji i Nauki. Natomiast sam fakt wcześniejszej współpracy rzeczoznawcy z wydawnictwem, polegającej na wydaniu przez wydawnictwo publikacji, których autorem był rzeczoznawca, nie może stanowić wystarczających podstaw do stwierdzenia, że kilka lat później mogą istnieć okoliczności faktyczne lub prawne pomiędzy tymi dwoma podmiotami, które mogłyby budzić uzasadnione wątpliwości co do bezstronności rzeczoznawcy. Podkreślić należy, iż rzeczoznawca podpisując oświadczenie wskazujące na brak przesłanek wykluczających go do sporządzania recenzji danego podręcznika nie widział okoliczności, które domniemywał organ kontrolny.

Warunki, jakie należy spełnić, aby zostać rzeczoznawcą do spraw podręczników do kształcenia ogólnego i podręczników do kształcenia specjalnego, są określone w:

- 1) art. 22as ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty;

2) §11 ust. 2 i 3 oraz w § 12 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 października 2019 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników⁴. Zgodnie z art. 22a ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, na listę rzeczoznawców może być wpisana osoba posiadająca:

1) wykształcenie wyższe i tytuł zawodowy magister, magister inżynier lub równorzędny, z tym że w przypadku rzeczoznawcy do spraw podręczników przeznaczonych do kształcenia specjalnego - wykształcenie wyższe i tytuł zawodowy magister, magister inżynier lub równorzędny, w zakresie specjalności odpowiedniej dla danej niepełnosprawności lub kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkole specjalnej;

2) doświadczenie i osiągnięcia w pracy naukowej lub dydaktycznej;

3) kompetencje w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych;

4) rekomendację instytucji lub, w przypadku osoby ubiegającej się o wpis na listę rzeczoznawców do spraw podręczników przeznaczonych do kształcenia specjalnego, rekomendację organizacji pozarządowej, jeżeli statutowa działalność tej organizacji obejmuje działalność naukową lub edukacyjną na rzecz osób niepełnosprawnych, potwierdzającą posiadanie doświadczenia i osiągnięć odpowiednio w pracy naukowej lub dydaktycznej, przez osobę ubiegającą się o wpis na listę rzeczoznawców, zapewniających należyte wykonywanie obowiązków rzeczoznawcy do spraw podręczników do zajęć z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej, podręczników do zajęć z zakresu danego języka obcego nowożytnego, podręczników do zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego lub podręczników przeznaczonych do kształcenia specjalnego dla uczniów z danym rodzajem niepełnosprawności.

Zgodnie z §11 ust. 3 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 października 2019 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników, podmiotami uprawnionymi do wystawienia rekomendacji dla osób zainteresowanych wpisaniem na listę rzeczoznawców do spraw podręczników do kształcenia ogólnego są:

1. stowarzyszenie naukowe,
2. instytut badawczy,
3. jednostka naukowa Polskiej Akademii Nauk,
4. Polska Akademia Umiejętności,
5. szkoła wyższa,
6. komitet główny olimpiady przedmiotowej.

W przypadku rzeczoznawców sporządzających opinie językowe, dotyczące oceny poprawności pod względem językowym treści podręcznika, zgodnie z §11 ust. 3 ww. rozporządzenia, na listę rzeczoznawców mogą być wpisane osoby posiadające rekomendację stowarzyszenia naukowego, instytutu badawczego, jednostki naukowej Polskiej Akademii Nauk, Polskiej Akademii Umiejętności, uczelni lub komitetu głównego olimpiady przedmiotowej oraz dodatkowo rekomendację Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, uczelni prowadzącej studia trzeciego stopnia w dyscyplinie naukowej językoznawstwo i prowadzącej badania w zakresie języka polskiego lub Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk.

⁴ Dz. U. z 2019 r., poz. 2013

Instytucja udzielająca rekomendacji kandydatowi na rzeczoznawcę daje zatem rękojmię należytego wykonywania przez niego obowiązków rzeczoznawcy do spraw podręczników danego przedmiotu. Listy rzeczoznawców do spraw podręczników do kształcenia ogólnego są prowadzone w podziale na przedmioty oraz na opinie językowe, zgodnie z udzielonymi rekomendacjami.

Z wyrazami szacunku

Przemysław Czarnek
Minister
/ – podpisano cyfrowo/